

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 913

В. К. Антошкін

ДОМІНАНТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНІВ

***Анотація.** У статті розглянуто підходи до формування механізму управління соціально-економічною безпекою регіонів, що існують в сучасній теорії регулювання територіальних утворень. Автором систематизовано сукупність проблем та характеристик безпеки й обґрунтовано доцільність розробки власного механізму. Подальший розвиток в роботі отримали специфічні чинники безпеки в аспекті розвитку регіонів України.*

***Ключові слова:** соціально-економічна безпека регіонів України, територіальний розвиток, загрози безпеки.*

***Summary.** In the article the approaches to the formation mechanism of management of social and economic security of regions that exist in modern control theory territorial entities. The author systematized set of problems and characteristics of security and expediency of developing their own mechanism. Further development in the specific factors have security in terms of regions of Ukraine.*

***Key words:** socio-economic security of Ukraine's regions, territorial development, security threats.*

Постановка проблеми. Теорія, а особливо практика вивчення проблем економічної та соціально-економічної безпеки (СЕБ) регіону показують, що сам стан безпеки визначається тим комплексом загроз, який існує в регіоні. Причому ці загрози за масштабом чітко поділяються на загальнонаціональні, тобто загальні, або типові для всіх регіонів, і регіональні, тобто індивідуально притаманні окремим регіонам. Кожен конкретний регіон має свою унікальну структуру загроз, яка індивідуальна у соціально-економічному сенсі і географічному та геополітичному становищі. Розташування регіону, звичаї і менталітет населення, культурні традиції так само, як і структура промислового виробництва та його економічний статус накладають особливий відбиток на комплекс загроз.

Відомо, що період та події 23-х років незалежності України не сприяли вирішенню проблем економіки та суспільства. Стан національної, особливо регіональної промисловості, її динаміки, наявність технологій високих переділів та інших ключових параметрів досі не досягли не тільки сучасних показників сусідніх країн, а й рівня 1990 р., який визнається економістами достатнім для забезпечення СЕБ. Багато в чому ці загрози виникають з помилок приватизації та реформування економіки, невмілого впровадження ліберальних підходів регулювання ринку та ін. З часом проблеми формування механізму протидії загрозам та їх подолання стають все більш актуальними для забезпечення СЕБ регіонів як в Україні, так і на всьому пострадянському просторі, а загрози і фактори глобалізації зробили ці проблеми актуальними для безлічі благополучних країн. Тому забезпечення економічної безпеки та СЕБ країни

та регіонів незмінно перебувають у центрі уваги дослідників та набувають більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виходячи з наведеного, фактори, що можуть впливати на СЕБ, розміщені в самих різних галузях соціально-економічної системи і поза нею. Тому механізм, здатний забезпечити СЕБ регіону, на думку М. Долішнього, повинен охоплювати як тимчасовий, так і організаційний простір системи безпеки, враховувати показники минулих періодів, діагностику справжнього стану ключових показників/індикаторів, тенденції та динаміку їх змін [1].

У цьому відношенні дуже цікава робота Н. Сахірової [6], методологічний підхід якої полягає в поділі функцій механізму забезпечення СЕБ на три напрями: статичність, динамічність і реальність. По-перше, встановлюється базовий стан СЕБ досліджуваного об'єкта на даний момент часу; по-друге, як було зазначено, враховується динамічність системи, зміна її ключових параметрів у часі і прогноз майбутніх станів; по-третє, передбачається створення активних механізмів зниження рівня загроз та ризиків до допустимого, що передбачає наявність комплексу відповідних заходів, засобів і методів. При цьому умови розвитку системи трактуються Н. Сахіровою як середовище економічної безпеки, чинники — як сили впливу, захищеність об'єкта трактується як прояв реалізації протидійчих загрозам захисних заходів, адекватних зниження ступеня ризику [6]. При цьому дослідником визначені ключові, на її думку, види економічних загроз, або гальмуючих сил для промисловості, що заважають її сталому розвитку як системи і створюють загрозу СЕБ.

В Україні проблеми економічної безпеки перебувають у сфері інтересів низки наукових

© В. К. Антошкін, 2015

шкіл і вчених, сформувалися теоретичні знання, з'явився і практичний досвід, однак можна вважати ще недостатньо вивченими регіональні аспекти цієї проблеми, тим більше цікаві роботи вітчизняних і низки зарубіжних авторів, що концентрують увагу на регіональному розрізі. У роботах О. Мірошніченко [1], В. Шлемко [7] перевага віддається зовнішньоекономічним факторам. У роботі О. Беспрозванних [1] найбільш істотне значення при розгляді сукупності факторів, від яких залежить СЕБ регіону, віддається ендогенним факторам, тобто факторам саморозвитку. Національна та регіональна економічна політика, дія якої спрямовано на вирішення основних регіональних економічних проблем, уявляється найважливішим інструментом забезпечення СЕБ. Тому нейтралізація і превентивні дії проти дестабілізації територіальних утворень і небажаних наслідків цього є пріоритетами національного та регіонального розвитку. Розглядаючи основні проблеми СЕБ регіону, О. Беспрозванних основну увагу зосереджує на таких, як депресивність, бідність населення, наявність біженців, криміналізація економіки і суспільства. Особливе місце в цьому переліку займає рівень бідності. Як відомо, ООН визначає рівень бідності як межу, за якою доход індивідуума в день не перевищує суму в 7,5 дол. США. Розмір доходу аналогічного типу для України в 2,5 рази вище встановленого державою розміру мінімальної пенсії і більш ніж в 2 рази — розміру мінімальної заробітної плати [4]. Крайня бідність населення є живильним середовищем криміналізації суспільних відносин, тому так важливі, на думку О. Беспрозванних, інститути, що закріплюють позиції регіональних правоохоронних структур, у сфері підпорядкованості яких знаходяться проблеми

економічної безпеки [1]. Механізм забезпечення регіональної економічної безпеки О. Беспрозванних бачить з позиції вивчення типології регіонів і надання більшої регіональної спрямованості вивченню і запобіганню загроз, характерних для конкретного територіального суб'єкта економіки. Дослідником відокремлені базові компоненти регіонального розвитку та обґрунтовано необхідність утворення структурованого організаційно-управлінського механізму в системі OEM контролю та забезпечення СЕБ.

Мета статті полягає у систематизації сукупності проблем та характеристик безпеки та обґрунтуванні доцільності розробки власного механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження Важливе місце в дослідженні займає частина, присвячена різномірності розвитку територіальних утворень і загроз стійкості і СЕБ, які впливають із цього, що виражається в криміналізації економіки та суспільного життя (рис. 1).

Г. Маханько [2], М. Долішний [5] на перший план у забезпеченні економічної безпеки регіону висувають механізм управління його ресурсами. Розглянуте в цьому ракурсі управління природними ресурсами регіону має власну специфіку, що в підсумку змушує застосовувати специфічні управлінські підходи. Основні серед них:

- невідновлюваність природних ресурсів з наслідками, що витікають, для економіки майбутніх періодів;
- великі витрати на розвідувальні роботи і будівництво видобувних підприємств, складні умови праці;
- висока вартість високотехнологічного видобувного обладнання;
- витрати на підтримку природного оточення і т. д.

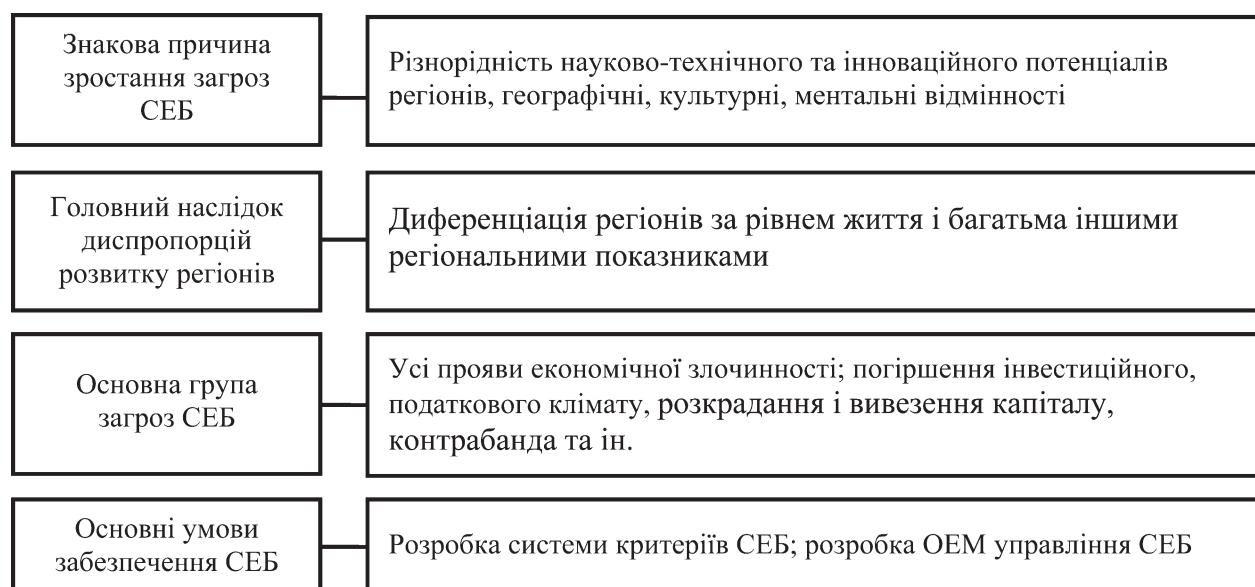

Рис. 1. Проблеми та характеристики, притаманні процесу забезпечення СЕБ територіального утворення (розробка автора)

Г. Маханько вказує, і ми солідарні з цим, що компенсаційна частина ОЕМ економічної безпеки (регулювання ресурсного забезпечення) має бути заснована на нормативно-правовій базі, що являє собою сукупність взаємопов'язаних нормативних актів. Причому права і відповідальність за ефективне та належне використання всіх видів природних ресурсів мають бути законодавчо розмежовані за компетенціями і закріплені за регіональною і центральною гілками влади.

Проблема соціальної безпеки привертає, природно, увагу до соціальних загроз, які якраз і створюють передумови соціальних потрясінь: хвилювань різної спрямованості, тероризму, можливих замахів на суверенітет і цілісність країни, що й спостерігається в теперішній час. Звідси випливає потреба в соціалізованій концепції СЕБ, тобто у такій, де основне місце за своєю значимістю належить соціальній безпеці як специфічній складовій, в якій фокусуються і на яку працюють усі інші види безпеки. Як впливає з роботи Н. Левчук, для дослідження необхідно пряме спостереження та моніторинг саме загроз для соціальної ситуації, які виявляються найбільш небезпечними для суспільства, розробка антикризових заходів для забезпечення СЕБ в кризові моменти.

Концепція соціальної безпеки повинна органічно вписуватися в механізм забезпечення СЕБ, діяти в просторі, обмеженому мінімальним рівнем СЕБ, який повинен, тим не менш, гарантувати людині, яка живе на цій території, реальне забезпечення її необхідними можливостями і життєвими благами для відтворення, праці, відпочинку, тобто забезпечувати так звані життєві стандарти (рис. 2).

Цей мінімальний рівень СЕБ, який повинен, тим не менш, забезпечувати всі соціальні стандарти, і є тим самим мінімально необхідним соціальним простором, в рамках якого має діяти концепція СЕБ.

Як бачимо зі сказаного, соціальна безпека як одна зі складових СЕБ володіє абсолютно специфічними властивостями, що ставить її на перше місце в низці інших складових. Насамперед, це соціальна «лінза», або збільшувальне скло, в якому опукло і наочно видно наслідки дії навіть мінімальних загроз всіх типів і на всіх рівнях: зовнішніх, внутрішніх, соціальних, економічних, екологічних та ін. Соціальна ситуація здатна реагувати на обставини, що змінюються, швидко і точно, тому швидше за інших змін вказує на походження і ступінь небезпеки загроз. Безумовно, існують такі індикатори соціальної безпеки, які володіють певною тимчасовою

складовою, наприклад, демографічні показники, однак деякі з них легко піддаються прогнозу, такі як періоди високого заповнювання або, навпаки, незавантаженості освітніх організацій та ін. Як свідчать події в Україні, населення практично миттєво реагує на брак соціальної захищеності зростанням захворюваності, скупкою продуктів харчування, несплатою комунальних послуг, пікетами, міграцією, зростанням злочинності. Тому моніторинг соціальних факторів та їх постійне вивчення не менш важливі, ніж моніторинг макроекономічних показників. Не менш важливим є моніторинг соціальних взаємовідносин у суспільстві, під якими розуміється зв'язок між соціальними суб'єктами щодо функцій, що ними виконуються при створенні і розподілі різних соціальних благ, відносин у процесі самореалізації та багатьох не охоплених цим дослідженням.

Висновки з проведеного дослідження. Запропонована концепція СЕБ і відповідний механізм її забезпечення відрізняються вираженою головною роллю соціальної складової над економічною на різних етапах забезпечення СЕБ. Цієї ж тактики дотримується вироблення компенсаційних заходів та рішень щодо ліквідації загроз. Превентивний аналіз ситуації, що складається в соціальній сфері, вивчення громадської запиту і очікувань населення, своєчасний моніторинг, визначення ступеня впливу економічних чинників на соціальне самопочуття суспільства дозволяють з великим ступенем достовірності розрахувати необхідні та ефективні компенсаційні дії і локалізувати збурення середовища.

Літератури

1. Беспрозванных О. В. Механизм обеспечения экономической безопасности региона: по ма-

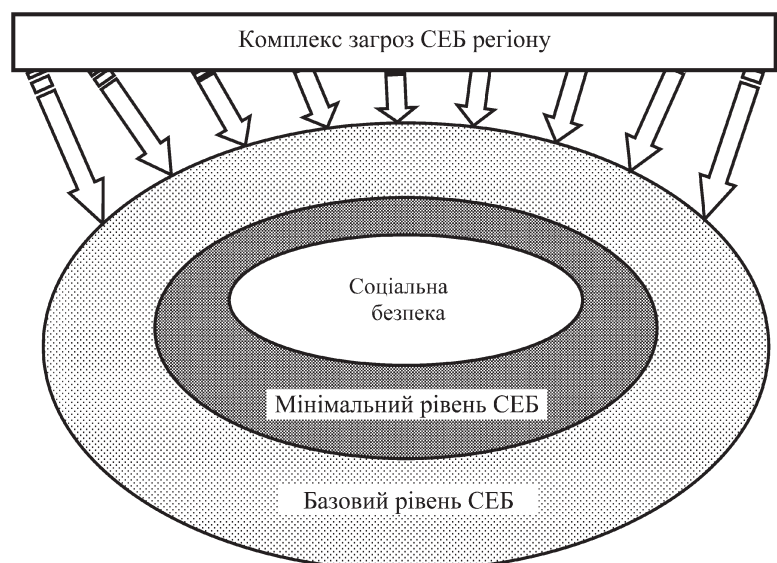

Рис. 2. Гарантоване місце соціальної безпеки в системі СЕБ (розробка автора)

териалам Кемеровской области: дис. ... канд. экон. наук / Беспрозванных О. В. — Санкт-Петербург : СПбУ МВД России, 2009. — 190 с.

2. Маханько Г. В. Моделирование экономической безопасности региона в контексте управления его ресурсным обеспечением : дис. ... д-ра экон. наук / Маханько Г. В. — Ставрополь : ФГОУ ВПО «Ставропольский государственный аграрный университет, 2005.

3. Мірошніченко О. Економічна безпека України: стан і дослідження питання (погляд скрізь 20-річчя незалежності) [Електронний ресурс] / О. Мірошніченко. — Режим доступу : <https://news.pn/gu/public/79872>.

4. Мир в 2050 году / под ред. Д. Франклина и Дж. Эндрюса. — М. : Манн, Иванов и Фербер ; Эксмо, 2013. — 368 с.

5. Регіональна політика і механізми її реалізації / за ред. академіка НАН України М. І. Долішнього ; проект «Наукова книга». — К. : Наукова думка, 2003. — 504 с.

6. Сахирова Н. П. Взаимодействие механизмов страхования и экономической безопасности функционирующих систем / Н. П. Сахирова // Финансы. — 2010. — № 10. — С. 55–58.

7. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. — К. : НІС, 1997. — 144 с.